

Phillips Eğrisi Analizi ve Geçiş Ekonomilerinden Kırgızistan Üzerine Uygulama

Ömer Selçuk EMSEN (*)

Sinan KUŞCU (**)

Filiz SARSILMAZ (***)

ABSTRACT:

The Phillips Curve expresses a negative relationship between the rates of inflation and unemployment. Shortly, when wage rate increases, nominal wages decrease or vice-versa. This trade-off causes unemployment rate to increase. In the Phillips Curve analysis which advance's with Samuelson's and Solow's studies, the negative relationship between the rate of change in monetary wages and unemployment rate is examined in terms of inflation and unemployment rates. Our paper examines a newly independent country named Kyrgyzstan, which gained her political independence in August 1991 after the collapse of the Soviet Union and established her Central Bank through economical transition. In this process, Kyrgyzstan gained her economic independence by leaving the Ruble zone in May 1993 and the old Soviet type of production-consumption-distribution was abandoned as the country aimed at the establishment of a market economy. For this purpose, in this study, the Phillips Curve analysis is considered both in terms of its original form, which shows a relationship between monetary wages and unemployment rate and Samuelson-Solow form, which suggests that there is a relationship between the inflation rate and the unemployment rate. It is expected that the theoretical Phillips Curve relationship will not occur in the economy of Kyrgyz Republic due to intensive intervention to nominal wages by government, but our findings show that there is a significant relationship between mentioned factors in respect to two models.

Giriş

İşsizlik oranlarındaki değişim, büyüme ve küçülme, ekonominin makro göstergeleri açısından oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Günümüzde ekonomilerin çoğu bu problemi aşmaya yönelik programlar uygulamaktadırlar. Özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından işsizlik daha da önemli bir sorundur. Zira büyüme ve işsizlikle mücadelede Keynezyen politikalar arasındaki bilinen çelişki, ekonomi planlamasında güçlüklerin başında gelmektedir. Geçiş ekonomilerinde ise birçok şok (başta ekonomide küçülme ve yüksek enflasyon) ile birlikte ekonominin göstergeleri ve özellikle de işsizlik oranı hızlı bir değişim göstermiştir.

Ülkelerin içinde bulunduğu işsizlik oranlarını zincirleme etkileyen birçok iç ve dış ekonomik ve sosyal olaylar mevcuttur. İşte bu ilişkiyi açıklamaya yönelik çalışmalardan biri de, enflasyon oranıyla işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi açıklayan Phillips Eğrisi teorisidir. Kısaca Phillips Eğrisi, enflasyon oranı ile işsizlik oranı arasındaki ters yönlü ilişkiyi ortaya koyan teorik bir yaklaşımdır (Savaş, 1986: 84). Özellikle kısa dönemli ilişkiyi ortaya koyması açısından enflasyon oranı arttığında işsizlik oranı düşmekte, tersine enflasyon oranı düştüğünde işsizlik oranı yükselmektedir. Çeşitli uygulamalarda bu teoriyi destekleyecek sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Bu çalışma da; on yıl gibi kısa bir süre önce bağımsızlığına kavuşan ve gerek iktisa-

(*) Yrd.Doç.Dr., Atatürk Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü öğretim üyesi.

(**) Arş.Gör., Gazi Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü araştırma görevlisi.

(***) Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans öğrencisi

di gerekse siyasal anlamda liberal bir süreci yaşamakta olan Kırgızistan'da işsizliği etkileyen faktör olarak enflasyonun ve ücretlerin etkisi ele alınarak Phillips Eğrisi analizi yapılmaya çalışılmıştır.

II. İstihdam ve İşsizlik

Günümüzde hemen hemen her ülkede, kamuoyunu en fazla meşgul eden sorunların başında işsizlik ve enflasyon gelmektedir. Bu sorun bir çok hükümeti tehdit eder mahiyette bir problemdir ki politika belirleyicileri, oluşturdukları politikalarının hedefini enflasyon ve işsizlik oranını düşürmeye yönelik olarak düzenlemeye çalışmaktadırlar.

En genel anlamıyla istihdam, bir ekonomide çalışma ve gelir sağlama kararında olan fertlerin zaman ve enerjilerini üretime harcaması süreci olarak tanımlanmaktadır. İktisadi manada üretim faktörlerinin belli alanlarında üretime sevk edilmesi, faktör kullanımı olarak ifade edilir (Ülgener, 1991: 128). Şayet üretim faktörlerinden yalnızca emek faktörü dikkate alınmıyorsa, bu faktörün çalıştırılmasına istihdam adı verilmektedir (Kuşcu, 2000: 53).

Eksik istihdam ise, bir ekonomide tüm üretim faktörlerinin üretimde görev alması, bir kısmının atıl kalması halini ifade etmektedir. İstihdam dar anlamda ele alındığında, eksik istihdam ekonomide çalışmak istediği halde iş bulamayanların olması durumunu ifade eder (Ülgener, 1991: 112).

İşsizliğin, yani eksik istihdamın hem ekonomik hem de sosyal bir çok olumsuz boyutu bulunmaktadır. Bir ekonomide istihdamla milli gelir arasında yakın bir ilişki vardır. İstihdam düzeyi yükseldikçe, milli gelir düzeyi de yükselir. Dolayısıyla eksik istihdam halinde milli gelir olması gereken düzeyin altında gerçekleşir. Milli gelir düzeyinin alt seviyede gerçekleşmesi kişi başına düşen milli gelir düzeyini de olumsuz yönde etkileyerek sosyal problemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Zamanın herhangi bir anında işsiz kimse ya da eksik istihdam (işsizlik) havuzu vardır ve bu havuza giriş ve çıkış akımı bulunur.

Genel olarak bir kimsenin üç nedenden işsiz kalabileceği düşünülür. Bunlar:

i. Emek gücüne yeni katılmalar olabilir. Bazı kimseler ilk kez iş aramaya başlamış olabilir.

ii. Bir kimse bir başka iş aramak için halen çalışmakta olduğu işini terkedebilir.

iii. Bazı kimseler işten çıkarılabilir ya da çalıştığı iş yeri kapanabilir.

İşsizlik havuzundan ayrılmak için de temelde üç neden gösterilmektedir.

i. Bir kimse yeni bir işe girebilir.

ii. İşten çıkarılan bir kimse yeniden işe alınabilir.

iii. İşsiz olan bir kimse iş aramaktan vazgeçerek tanım olarak iş ya da emek gücünü terk edebilir.

Dolayısıyla emek piyasası sürekli olarak hareket halindedir. İşsizlik oranını değiştiren bir çok neden vardır. Bu nedenler ücretlerden, enflasyondan, ekonominin yapısal sorunlarından kaynaklanabilir. Bu çalışmada daha çok işsizliği etkileyen ücret ve enflasyon oranı üzerinde durulmaktadır.

III. Ücret ve Enflasyon

Makro ekonominin klasik modellerinde ekonominin daima tam istihdamda olduğu kabul edilir. Gözlenen herhangi bir işsizlik tamamen friksiyoneldir ve işçiler bir işten diğerine geçmektedirler (Dornbusch and Fischer, 1998: 213). Klasik ve Neo-Klasik iktisatçılar, düzgün işleyen piyasa mekanizması sayesinde, üretim faktörlerinin tümünün üretime koşulacağını, yani tam istihdamın gerçekleşeceğini kabul ederler.

Bu yorumun tersine, gerçekçi makro ekonomik modelin odağına işgücü piyasasıyla ilgili olarak iki temel gerçeğin yerleştirilmesi gerekir. Birincisi işsizlik oranındaki dalgalanmaların, tüm işsizliği friksiyonel kabul eden görüşle uyumluluk göstermemesi, ikinci gerçekse, ücretlerdeki değişim oranı ile işsizlik arasında sistematik bir ilişkinin varlığıdır (Dornbusch and Fischer, 1998: 214).

IV. Phillips Eğrisi

1958 yılında London School of Economics profesörü A.W. Phillips İngiltere'de enflasyon ile yıllık işsizlik arasında güçlü bir istatistiksel ilişki olduğunu ispat etti (Yılmaz, 1982: 117). Benzer ilişki diğer ülkelerde de bulundu ve kısa sürede bu ilişki Phillips Eğrisi olarak tanımlandı. Phillips eğrileri işsizlik oranı ile parasal ücretlerin artış oranı arasındaki ters yönlü ilişkiyi göstermektedir. Diğer bir deyişle, ücret enflasyonu ile işsizlik arasında bir değiş tokuş (take off) söz konusudur. Bir ekonomide nominal ücretler arttığında işsizlik oranı düşmekte; nominal ücretler düştüğünde işsizlik oranı yükselmektedir (Öçal ve Çolak, 1997: 475).

Çağdaş enflasyon teorisinin gelişimi PE (Phillips Eğrisi) modelinden, - önceleri modelin oluşturulması sırasında daha sonra ise, modelin eleştirilmesi sırasında - etkilenmiştir. PE'nin geliştirilmesinde üç aşamadan söz edilebilir (Frisch, 1989: 17):

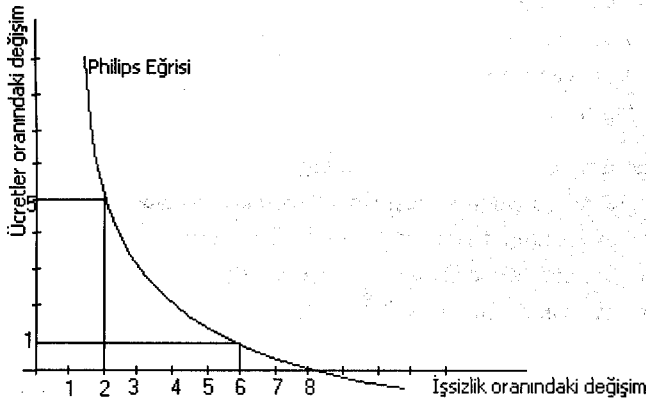
1- Enflasyon oranı ile işsizlik oranı arasında negatif eğilimli istikrarlı bir ilişkinin bulunduğu varsayımına dayanan ve Phillips ile Lipsey tarafından PE'si kavramının şekillendirildiği aşama.

2- M. Friedman ve E. Phelps tarafından geliştirilen PE'de kısa ve uzun dönem ayırımı ortaya koyan "doğal işsizlik oranı" hipotezi dönemi.

3- Üçüncü aşamada ise; PE'ye, Rasyonel Beklentiler Okulunca yapılan eleştiriler yer almaktadır.

Phillips Eğrisinin ilk Şekli:

Parasal ücretlerdeki değişme ile işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi araştırmış olan A.W. Phillips'in makalesi modern enflasyon teorisinde büyük bir yeniliktir. Phillips, İngiltere'nin 1861-1913 dönemi için bu iki değişken arasında doğrusal olmayan ters yönlü bir ilişkinin mevcut olduğunu bulmuştur. Phillips, 1913-1957 dönemi için işsizlik oranı ile parasal ücretlerdeki değişme oranı arasındaki ilişkiyi 1861-1913 arası için tahmin edilmiş olan fonksiyonun aynısı ile açıklanabileceğini ampirik delillere dayanarak yorumlamıştır (Frisch, 1989: 20). Bu fonksiyona göre, işsizlik oranı yükseldikçe parasal ücretlerdeki büyüme oranı azalmaktadır.

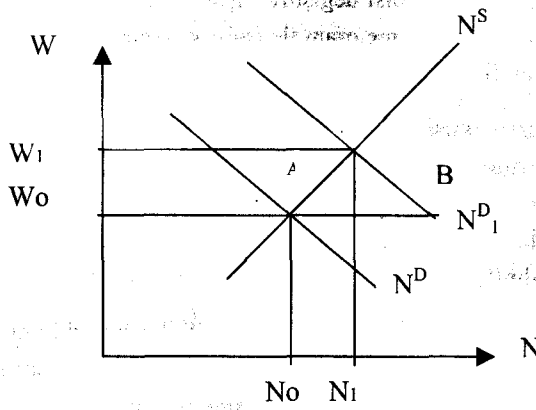

Şekil 1: Phillips Eğrisi

Her ne kadar Phillips'in kendi eğrisi, ücret artış oranını ya da ücret enflasyonunu işsizlikle ilişkilendiriyorsa da, Phillips Eğrisi sözcüğü yavaş yavaş, ya orijinal Phillips Eğrisini, ya da fiyat artış oranları -enflasyon oranı- ile işsizlik oranını ilişkilendiren bir eğriyi tanımlamak için kullanılmaya başlanmıştır (Dornbusch and Fischer, 1998: 216). Şekil 1'de görüldüğü üzere istihdam düzeyi ile enflasyon oranı arasında ters bir ilişki vardır, örneğin işsizlik oranı %6 iken, yıllık fiyat artışı %1'e iner, işsizlik oranının düşük olduğu %2 düzeyinde ise enflasyon oranı %5'te gerçekleşmektedir. Phillips Eğrisi, politika belirleyicilerinin işsizlikle enflasyon oranlarının değişik bileşimlerini seçebileceklerini söylemektedir. (Dornbusch and Fischer, 1998: 217). Ancak diğer bir deyişle işsizliği düşürmek isteyen ekonomilerin, enflasyonla yaşamaya razı olmaları gerekmektedir.

Lipsey'in Talep Fazlası Modeli:

PE'ni tek bir işgücü piyasasındaki arz-talep sisteminden türeten Lipsey, modelde işgücü talebi ile arzını reel ücretin bir fonksiyonu olarak kabul eden Neo-klasik işgücü piyasası teorisinin aksine, nominal veya parasal ücretlerden faydalanmıştır (Frisch, 1989:

Şekil 2: Lipsey'in talep fazlası

22). Lipsey'in modeli; her bir parasal ücret oranı (w) için planlanmış olan işgücü arzını ve işgücü talebini içermektedir. Bunun sonucunda, işgücü piyasasında talep fazlasından söz edilemeyeceği bir durumda ($ND-NS=0$) hiç kimsenin işsiz olmadığı gibi bir kaniya kapılmamak gerekir. Örneğin, A denge noktası yalnızca boş işyerleri sayısının (V) iş arayanlar sayısına (U) eşit olduğunu ima etmektedir. Modelde aşağıdaki özdeşliklerin geçerli olduğu kabul edilmektedir.

$$N^S = N + U \quad (1)$$

İşgücü arzı (NS), çalışanların sayısı (N) ile işsizlik sayısından oluşmaktadır.

$$N^D = N + V \quad (2)$$

İşgücü talebi, çalışanların sayısı (N) ile açık iş sayısını (V) içermektedir.

$$X = N^D - N^S = V - U \quad (3)$$

İşgücü talep fazlası (X), firmalardaki açık işlerin sayısı ile istihdam edilmeyenlerin sayısı arasındaki farka eşit olmaktadır.

$$x = V / N^S - U / N^S = v - u \quad (4)$$

İşgücü arzına göre, işgücü talebi fazlasını gösteren $X / NS = x$ açık iş oranı (v) ile işsizlik oranı (u) arasındaki farka eşit kabul edilmektedir.

Samuelson-Solow'un Phillips Eğrisi yorumu:

P. Samuelson ve R. Solow, 1960 yılında yaptıkları bir çalışma ile Phillips Eğrisi kavramını iktisat politikası ile ilişkilendirmişlerdir (Frisch, 1989: 26-27). Bu çalışmayla:

1- Phillips Eğrisinin kendisi değiştirilmiştir. Phillips Eğrisi eskiden olduğu gibi parasal ücretlerdeki değişme oranı ile işsizlik oranı arasındaki ilişki yerine, artık enflasyon oranı ile işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi temsil etmektedir.

2- Phillips Eğrisi, iktisat politikası üretenlere alternatif işsizlik ve enflasyon oranları bileşimlerini içeren politik programlar oluşturabilecekleri bir araç olarak tavsiye edilmektedir. İktisat politikası üretenler, Samuelson ve Solow'un belirttiği üzere "değişik işsizlik dereceleri ile fiyat istikrarı arasında tercih menüsü" ile karşılaşmaktadır.

Phillips-Lipsey'in Phillips Eğrisi ile Samuelson-Solow'un Phillips Eğrisi formülasyonları arasındaki bağ, fiyat marjı (mark-up) denklemi aracılığıyla kurulmaktadır.

$$dP/P = dW/W - d\Lambda/\Lambda \quad \text{ya da} \quad \pi = w - \lambda \quad (5)$$

Marj fiyattan; enflasyon oranının, parasal ücretlerdeki büyüme oranı ile işgücü verimliliğindeki büyüme oranı arasındaki farka eşit olduğu sonucuna varılmaktadır.

Ayrıca Phillips Eğrisi aşağıdaki formülle de ifade edilebilir.

$$w = \pi^* + bu^{-1} + \beta \lambda \quad b > 0; \quad 0 \leq \beta \leq 1 \quad (6)$$

Parasal ücretlerdeki değişme oranı, beklenen enflasyon oranı π^* , işgücü piyasasındaki talep baskısının derecesine (U-1) ve işgücü verimliliğindeki büyüme oranına (?) bağlıdır. 5 ve 6 nolu denklemi yeniden düzenleyerek Samuelson -Solow'un Phillips Eğrisini elde edilebilir.

$$\pi = \pi^* + bu^{-1} - (1-\beta) \lambda \quad (7)$$

Bu formülasyonda, enflasyon oranının işgücü piyasasındaki talep baskısı bu^{-1} , beklenen enflasyon oranı, π^* terimi tarafından belirlenmektedir. $(1-\beta) \lambda$ terimi ise, parasal ücretlerdeki artışların işçilere aktarılmayan işgücü verimliliğindeki büyümenin payını göstermektedir. İşgücü verimliliğindeki bu oran ne kadar büyük olursa, enflasyon oranı da o kadar daha düşük olacaktır. Buna uygun olarak Phillips Eğrisi aşağıya, orijine doğru kayacaktır (Frisch, 1989: 28).

V. Phillips Eğrisinde Kaymalar ve Uzun Dönem Phillips Eğrisi

1970'li yıllardan itibaren stagflasyon krizi yaşanmaya başlayınca, hem fiyatların hem de işsizliğin yükseldiği kriz ortamında, enflasyon oranı ile işsizlik oranı arasındaki değiş tokuş ilişkisinin sürekli olmadığı ortaya koyulmuştur. Bu dönemde yeni görüşler geliştirilmiştir.

Friedman, Phillips eğrisine yeni yorumlar getirmiştir. Phillips Eğrisi Friedman'a göre sadece kısa dönemde geçerli olabilecek bir ilişkidir. Friedman'ın yaptığı analizler beklenen enflasyon ile beklenmeyen enflasyon ayırımına dayanmaktadır. İşçilerin reel

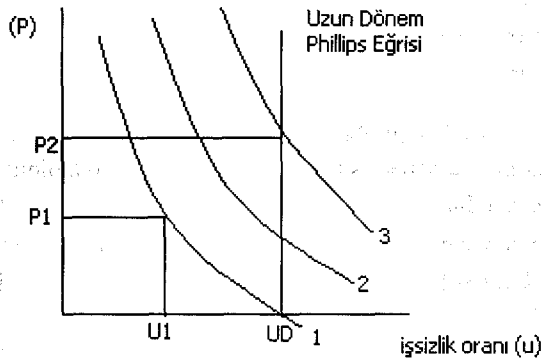
ücretlere ilişkin beklentileri fiyatlar genel düzeyindeki değişimlere bağlı olarak ayarlanmaya başladıkça kısa dönem Phillips Eğrisi sağa kayacaktır (Öçal ve Çolak, 1997: 477).

Enflasyon beklentisi yükseldiğinde, P1 Phillips Eğrisi sağa doğru kayarak P2 konumunu alırken, aynı işsizlik oranında yıllık fiyat artışı yükselmektedir. Bir başka deyişle enflasyon oranı arttığında, Phillips Eğrisi yukarı doğru kayarken, hem işsizlik oranı hem de enflasyon oranı yükselmektedir. Phillips Eğrisinin enflasyon beklentisiyle birlikte yükselmesi hipotezi, bir çok iktisatçı tarafından kabul edilmektedir. Ancak, "Yeni Klasik Görüş" denilen, "Rasyonel Bekleyişler Teorisi", uzun dönem Phillips Eğrisi ile kısa dönem Phillips Eğrisi ayrımı ile enflasyon ve işsizlik oranı arasındaki ilişkiye yeni bir anlam kazandırmıştır (Branson, 1995: 488-489).

Burada Rasyonel Bekleyişler, geçmiş enflasyon oranını baz almamaktadır. Rasyonel Bekleyişler ekonominin halihazır durumuna ve hükümet tarafından izlenen cari politikalara dayandırılmıştır. Çalışanlar ve firmalar mevcut enformasyonu değerlendirirler. Bunun için yayınlanan çeşitli tahminleri, ekonomik göstergeleri, yorumların irdemelerini ve hükümetin yaptığı açıklamaları göz önünde tutarlar. Çalışanlar ve firmalar tüm bu enformasyonlara göre mümkün olduğunca enflasyon oranının ne olacağını tahmin ederler (Parasız, 1998: 289).

Rasyonel bekleyişler teorisinin temelinde, insanların kararlarını verirken, rasyonel davrandığı ve hata yapabilecekleri, fakat bu hataların sistematik olmayacağı kabulü yer alır. Ekonomide eksik bilgilenme durumunun uzun süre devam etmesi mümkün değildir ve insanlar yaptıkları hataların kaynaklarını hızla kavrayarak, edindikleri bilgilerin kendilerine yönelik etkilerini de düşünerek hareket edeceklerdir.

Merkez Bankası para arzını artırcı bir politika uyguladığında, işçiler bu politikanın kendileri üzerindeki etkilerin ne olacağını tahmin edeceklerdir. Dolayısıyla, ücretlerini fiyatlar artmadan önce daha yüksek bir düzeye çıkarırlar. Böylece doğal işsizlik oranında, ücretler fiyatlarla aynı oranda yükselir. Uzun dönemde doğal işsizlik oranı üzerinde dikey bir Phillips Eğrisi elde edilir.

Şekil 3: Phillips Eğrisinde Kaymalar ve Uzun Dönem Phillips Eğrisi

Rasyonel bekleyişler hipotezinin Phillips Eğrisine katılması, fiyat bekleyişlerinin çoğunlukla doğru olacağı ve ekonominin daima uzun dönemde durgun bir dengede olacağını belirlemektedir. Ekonomide enflasyon ya da ücret artış oranları ne olursa olsun işsizlik oranı değişmeyecektir. Halkın enflasyon oranıyla ilgili yapmış olduğu hatalar istihdam düzeyini doğal işsizlik oranından farklılaştırarak, fakat hatalar rassal olduğu için Phillips Eğrisi yine de düşey olacaktır (Branson, 1995: 494).

VI. Geçiş Ekonomilerinin Temel Özellikleri

Sosyalist ekonomilerde finansal reformlar 1950'lerin sonu ve 1960'ların başında başlamış, fakat 1989 yılı merkezi ekonomilerinin çoğu için yoğun bilgilendirme havzası olmuştur. 1989 Berlin Duvarı'nın çöküşü öncesinde 1987'de özellikle Doğu Avrupa ile Sovyetlerde yoğun reform süreçleri başlatılmıştır (Ferreira, 1997: 2). Bazı ülkelerde faktör verimliliğinde şiddetli düşüşler yaşanmış, bir kısmında da büyüme performansı yeterli-tatmin edici olmaktan uzak kalmıştı. Bu ekonomilerin temel problemleri; fonksiyonel fiyat sisteminin fiyat sistemini desteklemede ve mülkiyet haklarını korumada yasal ve finansal kurumların olmayışydı. Merkezi ekonomi yönetiminin terk edilmesinde piyasa ekonomilerinin sağlamış olduğu yüksek performans da önemli rol oynadı (Fan ve Fan, 1999: 2).

Doğu Avrupa ve SSCB ülkeleri iki geçişi birlikte yaşadılar: merkezi ekonomiden piyasa ekonomisine geçiş (ekonomik geçiş) ve otoriter rejimden demokratik rejime geçiş (siyasal geçiş) (Dether ve diğ., 1999: 2). Ekonomik geçiş, yatırım malları ve ağır sanayilerden tüketim mal ve hizmetlerine emeğin (ve diğer üretim faktörlerinin) yeniden paylaşımı ile başlamıştır. Beşeri sermaye verimindeki artış, daha rasyonel ücret yapıları nedeniyle geçişin ilk beş yılında belirgindir. Ancak kamunun payındaki düşüşler ve özel sektör başarısızlıkları işsizliğin yükselme sebebi olmuştur (Barr, 1994: 7).

Özellikle Sovyetler Birliği'nde teşebbüsler yüksek ölçüde endüstriyel bir bağ ile birbirlerine bağlanmışlardı ve böylece hammadde arzı açısından bölgelerin birbirlerine bağımlılıkları yüksekti. Sosyalist sistemin çöküşünde ticaret arz bağlantıları bir gecede kırılmış, üretim kararları talep yapısındaki değişmelere ve oluşan yeni koşullara ayarlanmak zorunda kalmıştır .

Geçiş ekonomilerinde, -geçişin başlangıcında- geçiş ile birlikte yaşanan sistematik gelir ve üretim şoklarının bir sonucu olarak, ihracatta bir azalma olmuştur. Bunun sonucu olarak, bu ülkeler kendilerine yeni ticaret ortakları arayışına yönelmişlerdir. Dünya Ticaret Örgütü'ne girişe yönelik süreci de içeren çoklu ticaret sistemine entegrasyon ile ticaret rejimine yönelim söz konusu olmuştur (Michalopoulos, 1999: ii-3).

Siyasal ve ekonomik tıkanıklıklara bağlı olarak, başlangıç için geçiş ekonomileri özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Barr, 1994: 127-128):

1. Emek verimliliği orta gelirli OECD ülkelerinin 1/3'üdür.
2. Ücret oranının verimlilik veya beşeri sermaye yatırımıyla ilişkisi yoktur.
3. Sanayi sektöründe ücret ayırımı, diğer sektörlerdekinden daha düşüktür.
4. Ücretsiz eğitimin kırsal kesim veya fakirlik için sosyal ilerlemeye katkısı yoktur.
5. Hükümetler temelde işsizliğin varlığını kabul etmemiş ve kabul etseler bile işsizlik araştırmalarını ele alan politikaları yetersiz kalmıştır.

Geçiş ekonomilerinin coğrafi, ekonomik, tarihsel ve kültürel geçmişleri, nüfusu, doğal kaynakları açısından farklılıklar sergilemeleri, ekonomik geçişin uygulanmasında gerekli kamusal değişiklikler yapmada farklı performans sergilemelerine yol açmıştır (Fan ve Fan, 1999: 2). Başlangıç koşulları da denilen bu yapısının yanı sıra dışsal baskı ve fırsatlar ile hükümet politikaları (Robinson, 1993: 374), beşeri sermaye ve demografik güçler de büyüme performanslarını etkileyen unsurlar olarak ortaya çıkmıştır (Williamson, 1993: 130).

Geçiş ülkelerinin makro ekonomik performansları değerlendirilmek istendiğinde, bir çok değişkenin temel gösterge olduğu bilinmektedir. Ancak iktisatçılar arasında en genel kabul gören makro ekonomik değişkenlerin başında enflasyon ve büyüme gelmektedir (Denizer, 1997: 5). Dolayısıyla ekonomik performansı değerlendirmede büyüme ve enflasyon kriterleri genellikle kabul gören ölçütlerdir (Melo ve diğ.:39).

Geçiş ekonomilerine bu iki kriter penceresinden baktığımızda ise:

a) Geçiş ekonomilerinde büyüme: 1984 yılında geçiş ekonomilerinin dibe vurmasında merkezi planlamanın aniden sona ermesini izleyen organizasyonsuzluğun etkin olduğu söylenebilir. Üretim maliyetlerinin ve yer altı (kayıt dışı) ekonominin de artması da bu durumun hem sebebi hem de sonucudur (Wyplosz, 1999:3). Bir diğer görüş; geçişin başlangıcında ki üretim azalışının makro ekonomik istikrar politikaları ile kaynakların verimsiz sektörlerden, verimli sektörlerde yeniden paylaşımın bir sonucu olduğunu ileri sürmektedir. Ekonomik istikrar sağlandığında, hantal-eski sektörlerin gücü azalırken, yeni-gelişmeye uygun sektörlerde verimlilik artmaya başlar. Böylece geçiş ekonomilerinde üretimin avantajlı olduğu sektörlerde, üretim daha fazla artmaya başlar (Kornai, 1993:192-193). Özetle geçişin başlangıcı üretim düşüşü ve işsizliğin artmasıyla ifade edilir. Blanchard'a göre (1997) üretim düşüşleri üç ana başlık altında toplanabilir:

- 1-Planlı sistemin çöküşüne dayalı organizasyonsuzluk
- 2-Ticari ağırlık ilişkisinin kopması
- 3-Ayarlama maliyetlerine yol açan politikalar (Wyplosz, 1999: 11-14).

GSYİH büyüme trendlerini gösteren bilgilerin yanı sıra geçiş sonrasında büyümenin kaç yıl sonra başladığı ve 1990 yılı GSYİH indeksi baz alındığında, ülkenin 2000 yılı itibarıyla ulaştığı seviyeyi gösteren bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Geçiş Ekonomilerinde Resessyon ve Büyüme

Ülkeler	1991'de geçiş ile birlikte GSYİH'da sürekli azalma yılları	Büyümeye geçiş sonrası küçülme	Ortalama yıllık GSYİH büyüme oranı			2000 GDP indeksi (1990 = 100)	Büyüme Performans Sıralaması
			90-93	94-97	98-00		
Polonya	2	Hayır	-3.1	6.3	4.3	143.3	1
Slovenya	3	Hayır	-3.9	4.0	4.5	119.9	2
Çek Cumh.	3	Evet	-4.3	3.6	-0.1	99.1	7
Slovakya	4	Hayır	-6.8	6.3	2.8	106.4	5
Macaristan	4	Hayır	-4.8	2.5	5.0	108.7	4
Özbekistan	5	Hayır	-3.1	-0.3	4.3	99.4	6
Romanya	4	Evet	-6.4	2.1	-2.8	81.9	12
Arnavutluk	4	Evet	-8.8	4.9	6.4	113.2	3
Estonya	5	Evet	-9.7	4.1	2.9	89.9	9
Hırvatistan	4	Evet	-9.9	3.0	2.0	86.6	10
B. Rusya	6	Evet	-5.4	-2.6	2.8	85.1	11
Bulgaristan	6	Evet	-7.4	-3.6	3.6	62.8	19
Kırgızistan	5	Hayır	-9.3	-2.4	3.3	66.0	17
Kazakistan	6	Hayır	-6.7	-6.0	1.7	66.1	16
Letonya	4	Evet	-13.8	2.2	2.7	60.5	20
Makedonya	6	Hayır	-12.9	-0.8	3.5	90.6	8
Rusya	7	Evet	-10.1	-5.3	2.0	63.8	18
Türkmenistan	7	Hayır	-4.5	-12.5	11.0	81.4	13
Litvanya	5	Evet	-18.3	0.5	0.8	67.7	14
Ermenistan	4	Hayır	-21.4	5.4	4.8	66.3	15
Azerbaycan	6	Hayır	-14.5	-5.7	8.5	57.2	21
Tacikistan	7	Hayır	-12.2	-8.4	5.2	35.1	23
Ukrayna	8	Hayır	-10.1	-12.1	0.5	43.2	22
Moldovya	7	Evet	-12.6	-10.2	-3.8	35.1	24
Gürcistan	5	Hayır	-24.1	2.9	3.1	34.3	25

Kaynak: Grzegorz W. Kolodko, Ten Years of Postsocialist Transition: the Lessons for Policy Reforms, The World Bank, Development Economics Research Group, Washington, D.C., 1998, p: 3.

İleri düzeyde reformcu Polonya, geçişten sonra yüksek düzeylerde üretim azalışları yaşadıktan sonra, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleriyle mukayese edildiğinde, hızlıca iyileşme göstermiştir. Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Slovak Cumhuriyeti ve Slovenya 3 yıllık bir dönemden sonra 1993'de büyümeye başlamıştır. Baltık Ülkeleri (Estonya, Letonya ve Litvanya), Balkan Ülkeleri (Arnavutluk, Bulgaristan, Hırvatistan,

Makedonya ve Romanya) 1994'te büyümeye başlamıştır. Eski Sovyet Birliği ülkelerinde büyümeye geçiş 1995-1996'da olmuştur. Gerilimli bölge ülkeleri olarak kabul edilen Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan ve Tacikistan, %50-70 arasında en yüksek üretim azalışı yaşamıştır. Bu ülkeler, en düşük üretim azalışı yaşayan Türkmenistan ve Özbekistan ile birlikte 1989 GSYİH'larının yaklaşık 2/3'ünü kaybetmişlerdir (Gerni and Kuşay, 2001: 3).

b) Geçiş ekonomilerinde enflasyon: Kumanda ekonomilerinin çoğu, Cagan'ın hiperenflasyon standardı için eşik değer olan aylık %50'yi ve yıllık %1300'ü aşan yüksek enflasyonu yaşamışlardır. Bruno ve Estely büyüme ve istikrarı korumak açısından yıllık %40'luk enflasyon değeri eşik değer kabul etmişlerdir. Ancak Fisher bu tehlike sınırının geçiş ekonomileri için istisna teşkil edebileceğini öne sürmüştür. Geçiş ekonomilerinde hiperenflasyon süreci fiyat liberalizasyonundan sonra gerçekleşmiştir. Özellikle merkezi ekonomik sistem terk edildiğinde, makroekonomik temelleri düzeltmeden fiyat serbestiyetine gitmeleri hiperenflasyon sürecini başlatmıştır. Çok az ülkede (Çekoslovakya ve Macaristan) bu olgu yaşanmamıştır. Bunda da çok dikkatli yaklaşımlar ve liberalizasyon öncesinde kontrollü olunması etkili olmuştur. (Bruno, 1991:2-11, Bruno and Easterly, 1998:14, Wyplosz, 1999: 3-4 ve Ercan, 2000: 4).

Tablo 2'de 1989-2000 dönemi için 25 geçiş ekonomisinin enflasyon oranları verilmiştir. Aynı dönemde ortalama GSYİH büyüme oranları, enflasyon ortalamaları logaritmasına göre çizilirse, negatif doğrusallık elde edilir. Barro (1996)'ya göre yüksek enflasyon oranlarında, enflasyon oranları ile büyüme arasında negatif bir ilişki vardır (Gerni and Kuşay, 2001: 4 ve Wyplosz, 1999: 14).

Geçiş ekonomilerinde liberalizasyon sonrası çok fazla yükselen enflasyon, makroekonomik istikrar programlarına başladıktan sonra azalmaya başlamıştır. Makroekonomik istikrarın tamamlanma yılının, enflasyon da düşmenin başladığı yıl olduğu görülür. Geçiş sürecinin ilk on yılından sonra avantajlı ve yüksek-orta düzeyde reformcu ülkeler, enflasyon rakamlarını tek haneli rakamlara düşürmüşler ve istikrar programına zamanında başladıklarından dolayı birçok şeyi ilk olarak telafi etmişlerdir (Gerni and Kuşay, 2001: 9).

Geçiş ekonomilerinin onuncu yılında, avantajlı ve yüksek reformcu ülkeler makroekonomik istikrarı sağlamış, buna karşılık Commonwealth Bağımsız ülkeleri bunda gecikmişlerdir. Geçiş ekonomilerinde reformlar;

i-ülkenin bağımsız kalmasına ve buna bağlı olarak reform yapabilme yeteneğine

ii- gelişmiş ülkelere olan coğrafi yakınlıkları ile ilişkilidir (Denizer, 1997: 8).

Diğer taraftan geçiş ekonomilerinde başarı performansı yüksek olan Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri, sistemlerini dünya ticaret sistemlerine hızlı bir şekilde entegre etmişlerdir. Bu durumu GSYİH ve ihracat büyüme oranları arasındaki paralellikte görmek mümkündür (Michalopoulos, 1999: 7).

Tablo 2. Geçiş Ekonomilerinde Yıllık Enflasyon, 1989-2000, (TÜFE %)

Ülkeler	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
İleri Reformcular												
Macaristan	17,0	28,9	35,0	23,0	22,6	19,1	28,5	23,6	18,4	14,2	10,0	9,8
Polonya	264,3	585,8	70,3	45,3	36,9	33,2	28,1	19,8	15,1	11,7	7,3	10,1
Slovenya	1285,3	551,6	115,0	207,3	31,7	21,0	13,5	9,9	8,4	7,9	6,1	8,9
Çek Cumh.	1,4	9,9	56,7	11,1	20,8	10,0	9,1	8,9	8,4	10,6	2,1	12,0
Slovakya	1,3	10,4	61,2	10,2	23,1	13,4	10,0	6,0	6,2	6,7	10,7	4,0
Ortalama	313,9	237,2	67,6	59,4	27,0	19,3	17,8	13,6	11,3	10,2	7,3	9,0
Yüksek-Orta Düzey Reformcular												
Estonya	4,0	18,0	202,0	1078,2	89,6	47,9	28,9	23,1	11,1	8,2	3,3	3,0
Litvanya	5,2	10,9	172,2	951,2	109,1	35,7	25,0	17,7	8,5	5,1	0,8	1,3
Letonya	2,1	9,1	216,4	1020,5	410,1	72,0	39,5	24,7	8,8	4,7	2,4	2,6
Bulgaristan	6,4	23,8	338,5	91,3	72,9	96,2	62,1	123,1	1082,6	22,2	2,1	9,9
Arnavutluk	0,0	0,0	35,5	193,1	85,0	21,5	8,0	12,7	33,1	20,3	-0,1	0,1
Romanya	1,1	5,1	170,2	210,7	256,2	137,1	32,2	38,8	154,9	59,1	45,8	45,7
Ortalama	2,7	18,4	137,0	535,4	184,5	97,6	50,0	41,3	190,8	18,4	9,1	9,7
Düşük-Orta Düzey Reformcular												
Kırgız Cum.	1,6	5,5	113,9	854,6	1208,7	278,1	42,9	30,3	25,5	10,3	35,7	13,0
Rusya Fed.	2,5	5,3	100,3	1528,7	875,0	309,0	197,4	47,8	14,7	27,7	85,9	21,0
Kazakistan	1,8	5,6	114,5	1504,3	1662,7	1879,5	175,9	39,1	17,4	7,3	8,4	10,5
Moldova	1,1	5,7	114,4	1308,0	1751,0	486,4	29,9	23,5	11,8	7,7	39,3	31,7
Ortalama	1,8	5,5	110,8	1326,6	1374,4	738,3	111,5	35,2	17,4	13,7	42,3	19,1
Düşük Reformcular												
Özbekistan	0,7	5,8	97,3	414,5	1231,8	1550,0	315,5	56,3	73,2	29,0	29,1	-
Beyaz Rusya	1,7	5,5	98,6	971,2	1190,9	2219,6	709,3	52,7	63,9	73,2	293,7	190,7
Ukrayna	2,0	5,4	94,0	1209,6	4734,9	891,2	376,7	80,2	15,9	10,6	22,7	28,2
Türkmenistan	2,5	5,7	88,5	483,2	3128,4	2562,1	1105,3	714,0	83,7	16,8	23,5	-
Ortalama	1,7	5,6	94,6	769,6	2571,5	1805,7	626,7	225,8	59,2	32,4	92,6	-
Bölgesel Gerilimden Etkilenen Ülkeler												
Hırvatistan	1200,0	609,5	123,0	663,6	1516,6	97,5	2,0	3,6	3,7	5,9	4,3	6,2
Makedonya	1246,0	608,4	1114,9	1505,5	353,1	121,0	16,9	4,1	3,6	1,0	-1,3	10,5
Ermenistan	0,8	6,9	174,1	728,7	3731,8	4964,0	175,5	18,7	13,8	8,7	0,7	-2,0
Gürcistan	0,9	4,2	78,7	1176,9	4084,9	22470,0	177,6	39,4	6,9	3,6	10,9	2,5
Azerbaycan	0,5	6,1	106,6	912,6	1129,7	1663,9	411,5	19,8	3,6	-0,8	-8,5	1,7
Tacikistan	1,7	5,9	112,9	822,0	2864,8	350,3	682,1	422,4	85,4	43,1	27,6	35,0
Ortalama	423,8	206,8	118,4	968,2	2280,2	4989,4	244,4	84,7	33,6	12,9	7,0	9,0

Kaynak: UNECE Report, "Economic Survey of Europe", No.1, 2000, p.231; IMF, "Global Economic Prospects and Policy Challenges", World Economic Outlook-2000, September 2000, Table 1.6; Prime Ministry of Turkey, SPO Undersecretariat, Main Economic Indicators, February 2000; TACIS, Azerbaijan Economic Trends, <http://www.aet-tacis.azeruotel.com>; Bank of Mongolia, Annual Report-1999; GEPLAC, Georgian Economic Trends, 2000, <http://www.geplac.org>; WIIW, The Vienna Institute for International Economic Studies, Monthly Report 2001/2 (nakleden) Gerni ve Kuşçay, 2001.

VII. Kırgızistan Ekonomisi ve Phillips Eğrisi

Phillips Eğrisinin genel tanımı ve teorik açılımı bize işsizlik oranı ile enflasyon arasındaki negatif yönlü ilişkiyi göstermektedir. İşsizlik oranı her ülkenin makroekonomik açılımında önemli bir değişkendir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından işsizlik oranı daha da önemli hale gelmiştir. Fakat bu oranı etkileyen birçok neden mevcuttur.

Gelişen ülke ekonomilerinin temel özelliği; kıt sermaye, emek -özellikle vasıfsız emek- yoğun olmasıdır. Üretim faktörleri arası ikamenin sınırlı oluşu, kıt sermaye ile istihdam edilebilen emek miktarına bir limit çizer (Hiç, 1994: 423). 1991 yılında bağım-

sızlığına kavuşan, daha önce merkezi yönetim tarafından yönetilen Kırgızistan gibi gelişmekte olan geçiş ekonomilerinde özellikle sermaye yetersizliği yatırımları olumsuz yönde etkileyerek, istihdam imkanlarını daraltmaktadır. Teknolojik gelişmenin de bu noktada etkisi, Kırgızistan da yetersizdir. Ülke içindeki ekonomik koşullar yetersiz olduğu gibi yabancı yatırımlar açısından da hukuki alt yapının uygun olmaması, sonuçta; genel olarak ekonomiyi olumsuz etkilemektedir.

Bağımsızlığın ilk dönemlerinde işsizlik oranı düşüktür. Bunun nedeni olarak merkezi yönetim sistemi içinde herhangi bir işsizlik probleminin olmaması ve bağımsızlığın ilk dönemlerinde de bunun kısa süre de olsa devam etmesi gösterilebilir. Fakat ilerleyen dönemlerde Kırgızistan'ın üretim sürecinin devamını sağlayan girdilerin sirkülasyonunun gerçekleşmemesi nedeniyle üretim düşmeye başlamış ve bazı tesislerde üretimin durmasına neden olmuştur. Üretimin durması istihdamı olumsuz yönde etkilemiştir. 1999 yılında çalışan nüfusun sadece %11,6'sı endüstride istihdam edilmiştir.

Tablo 3: Kırgızistan'da İşsizlik, GSMH (sabit fiyatlarla), Ücret ve Fiyat Artış Oranları

Yıllar	İşsizlik Oranı	Ücretlerdeki % Değişim	GSMH (milyon som)	Fiyatlardaki % Değişim
1992	0,99	11,5	34,0	2,09
1993	2,67	83,8	28,7	24,84
1994	7,68	181,7	22,9	69,71
1995	32,86	368,2	21,7	100,00
1996	74,85	490,9	23,2	131,96
1997	61,95	680,2	25,5	162,89
1998	63,00	789,3	26,0	179,91
1999	55,55	1049,9	27,0	788,98
2000	58,74	1176,6	28,4	729,86
2001*	61,16	1348,93		310,33

* 2001 yılının son iki ayında gerçekleşen değerler hesaplanmamıştır.

Kaynak: www.stat.bishkek.su, Ulusal İstatistik Enstitüsü

Ekonomisi büyük çoğunlukla tarıma dayalı olan Kırgızistan'ın nüfusunun büyük bir kısmı da bu sektörde istihdam edilmektedir. Fakat bu alanda da teknik gelişme sağlanmadığı için yeterli sermaye birikimi gerçekleşmemiş, gelir artmadığından yatırım yapılamadığı için GSMH'da gelişmeler yerine gerilemeler kaydedilmiştir.

Bütün bunlarla birlikte, Kırgız nüfusu, 2000 yılında -şehirde 1,1, köyde 1,2 kez olmak üzere-1989 yılından 1,14 defa artmıştır. Nüfus büyümektedir. Göçler ise 1993-1999 arasındaki gibi yüksek değildir. Bütün nüfus içerisinde, çalışan genç nüfus 1989'da %53,3 iken 1999'da %52,7'ye düşmüştür (Koichuev, 2001: 169). Diğer taraftan geçiş öncesi dönemde tam veya aşırı istihdamın olduğu Sovyet tipi ekonomiden (Kuşkay, 2001: 15) piyasa ekonomisine yönelen Kırgızistan'da işsizliğin son dönemde giderek arttığı gözlenmektedir. 1990 öncesi dönemde sistemde işsizliğin yaşanmadığı bu ekonomilerde piyasa koşullarınca massedilmeyen ve negatif büyümeye de yol açan piyasa ekonomisi koşullarına geçişte rekabet gücü zayıf işletmelerin çekilmesiyle, işgücü piyasalarında önemli değişiklikler yaşanmıştır. Açığa çıkan işgücünün demografik yönden kırsal-kentsel ayrımı, cinsiyet ayrımı ve meslek gruplarına göre Kırgızistan'da işsizlik yapısı aşağıdaki tabloda verilmiştir. (Wyplosz, 1999: 6-8).

Tablo 4: Kayıtlı İşsiz Yapısı

	2000		2001		
	Mutlak Sayı	Nispi Sayı	Mutlak Sayı	Nispi Sayı	Değişim Oranı
Toplam Kayıtlı İşsiz	37191		40532		8,9
Alan					
Kentsel	21004	56,5	22284	55,0	6,1
Kırsal	16187	43,5	18248	45,0	12,7
Cinsiyet					
Kadın	19199	51,6	20,947	51,7	9,1
Erkek	17992	48,4	19,585	48,3	8,9
Meslek Grupları					
Mavi Yakalı	19230	21,7	20489	50,5	6,5
Beyaz Yakalı	7637	20,5	7523	18,6	-1,5
İstihdama					
Katılıp İşsiz olanlar	10324	27,7	12511	30,9	21,2

Kaynak: Kyrgyz Economy Outlook: Quarter III. 2001, Center for Social and Economic Research in Kyrgyzstan, Bihskkek 2001:19.

Geçiş döneminden bugüne Kırgızistan ekonomisi için Phillips Eğrisi analizinin yapıldığı bu çalışmada işsizlik oranı, enflasyon oranı ve nispi ücret değişimleri analiz edilmiştir. Veri seti 1992:1 yılından 2001:10 yılına kadarki dönemi kapsamakta olup, veriler aylık settedir.

Çalışmada Phillips Eğrisi analizi için iki farklı formda analiz yapılmıştır:

$$W = C + b (1/U) \quad (8)$$

$$P = C + b (1/U) \quad (9)$$

Yukarıda da belirtildiği üzere W; nispi ücret değişimlerini, P; enflasyonu, U; işsizlik oranını, C; sabit terimi ve b ise parametreyi ifade eder. Denklemlerin aynı formda (b1/U) şeklinde olmasının nedeni, Phillips Eğrisinin ters fonksiyon olmasından kaynaklanmak-

tadır. 8 nolu denkleme göre tahmin sonuçları aşağıdaki gibidir:

$$W = 4,42 + 9,42 1/U \quad (10)$$

(3,16) (3,15)

$$R^2 = 0,08 \quad F = 9,94 \quad D.W = 2,43$$

Model tahmininde parametre değerlerinin altında, parantez içerisinde verilen değerler, t istatistiğidir. Model tahmininde işsizlik oranındaki değişme ile nispi ücret değişimleri arasında ters yönlü bir ilişkinin olduğu ve bu ilişkinin t istatistiği açısından anlamlı olduğu gözlenmiştir. Çok sayıda şokun yaşandığı geçiş ekonomilerinde teorik düzeyde bir ilişkinin çıkması beklenmemesine karşılık, yine de parametre değeri açısından anlamlı bir ilişkinin varlığı ilginçtir. Bütün olarak parametrelerin anlamlılığını yansıtan F istatistik değeri de %1 önem seviyesinde önemli çıkmıştır. Ancak modelin açıklama gücünü yansıtan determinasyon katsayısı ise oldukça zayıf bulunmuştur. Bu sonuç, yapılmış diğer çalışmalarla da paralellik göstermektedir. Benzer şekilde diğer çalışmalarda da belirleme katsayısının düşük olması, geçiş sürecindeki ekonomilerin hem düşük işsizlik hem de yüksek ücretlerden kaynaklanmaktadır (Wyplosz, 1999: 6).

Ücretlerin belirlenmesinde kamunun etkin olduğu bu tip ekonomilerde ücret-işsizlik ilişkilerinin araştırılmasının yanında, enflasyon-işsizlik şeklinde yapılmasının daha sağlıklı olacağı düşüncesinden hareketle, 9 nolu modelin tahminine gidilmiştir. Modele ilişkin tahmin sonuçları şu şekildedir:

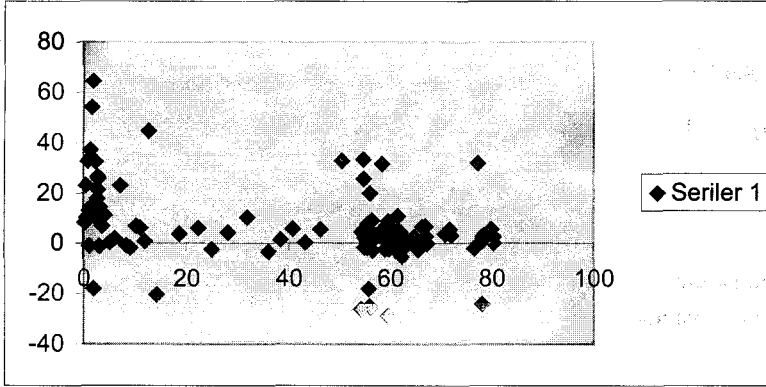
$$P = 3,64 + 11,02 1/U \quad (11)$$

(4,62) (6,55)

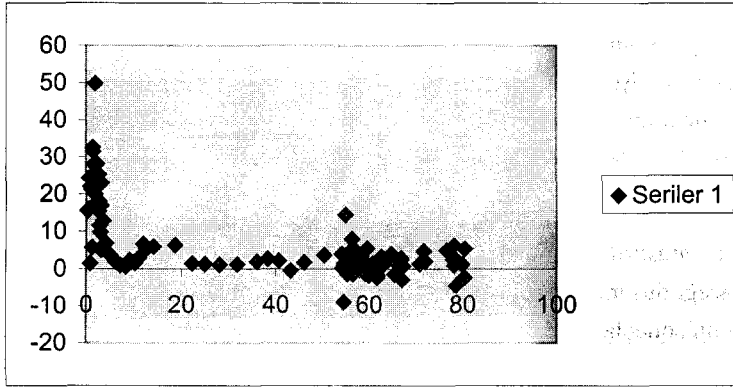
$$R^2 = 0,27 \quad F = 42,91 \quad D.W.= 0,85$$

Bu modelde parametre değerleri bir öncekine göre daha güçlü çıkmıştır; modelin belirleyicilik katsayısı (R^2) 0,27 olarak gerçekleşmiştir. Kestirim sonucuna göre teorik düzeyde Phillips Eğrisi analizi beklentileriyle örtüşen sonuçlar elde edilmiştir. Her iki modelin grafiklerine bakıldığında da, özellikle 2 nolu modelin daha anlamlı olduğu görülmüştür.

Özetle geçiş ekonomilerinden Kırgızistan ekonomisi üzerine yapılan Phillips Eğrisi analizinde, nominal ücretlerin kamu müdahalelerinin yoğun olması nedeniyle, enflasyon-işsizlik şeklinde yapılan tahmin sonuçlarının Phillips'in öne sürdüğü teori ile paralellik arzettiği görülmüştür. Buna göre Kırgız ekonomisinde enflasyon oranı yükseldiğinde, işsizlik oranının azaldığı veya enflasyon oranı düştüğünde, işsizlik oranının arttığı gözlenmiştir. Dolayısıyla Kırgızistan ekonomisi için; enflasyon oranı ile işsizlik oranı arasında bir (trade-off) değiş-tokuş bulunmaktadır.

Şekil 4: Kırgızistan'da ücret-işsizlik oranı arasındaki ilişki

Şekil 5: Kırgızistan'da enflasyon-işsizlik ilişkisi

VIII. Sonuç

Teorik düzeyde bilinen enflasyon ile işsizlik oranları arasındaki ters yönlü ilişki, geçiş ekonomileri arasında yer alan Kırgızistan ekonomisi için inceleme konusu yapılmıştır. 31 Ağustos 1991'de SSCB'den koparak siyasal anlamda bağımsızlığını kazanan ve 1993 Mayıs ayında Ruble bölgesinden çıkarak ulusal parası SOM'u tedavüle çıkartan Kırgızistan Cumhuriyeti, geçiş ekonomilerinin büyük bir kısmında gözlenen üretimde şiddetli düşüşleri ve paralelinde hiper enflasyonu birlikte yaşamıştır. Üretim 1990 değeri 100 kabul edildiğinde, 1995 yılında 50,7'ye kadar düşmüş ve üretimde artışlar 1996 yılında başlayabilmiştir. Diğer taraftan 1993'te %854.6 ve 1994'te %1208.7 gibi yüksek oranlarda enflasyon olgusu yaşayan Kırgızistan'da enflasyonun iki haneli rakamlara geçişi de yine 1995 sonrasında olmuştur.

Ampirik sonuçlara ilişkin olarak model tahmininde işsizlik oranındaki değişme ile nispi ücret değişimleri arasında ters yönlü bir ilişkinin olduğu ve bu ilişkinin t istatistiği açısından anlamlı olduğu gözlenmiştir. Çok sayıda şokun yaşandığı geçiş ekonomi-

lerinde teorik düzeyde bir ilişkinin çıkması beklenmemesine karşılık, yine de parametre değeri açısından anlamlı bir ilişkinin varlığı ilginçtir. Ancak modelin açıklama gücünü yansıtan determinasyon katsayısı ise oldukça zayıf bulunmuştur. Bu sonuç, yapılmış diğer çalışmalarla da paralellik arz etmektedir. Benzer şekilde diğer çalışmalarda da belirleme katsayısının düşük olması, geçiş sürecindeki ekonomilerin hem düşük işsizlik hem de yüksek ücretlerden kaynaklanmaktadır.

Ücretlerin belirlenmesinde kamunun etkin olduğu bu tip ekonomilerde ücret-işsizlik ilişkilerinin araştırılmasının enflasyon-işsizlik şeklinde yapılmasının daha sağlıklı olacağı düşüncesinden hareketle ikinci bir model tahminine gidilmiş ve bu modelde parametre değerleri bir öncekine göre daha güçlü çıkmıştır. Tahmin sonucuna göre teorik düzeyde Phillips Eğrisi analizi beklentileriyle örtüşen sonuçlar elde edilmiştir.

Kırgızistan ekonomisi üzerine yapılan Phillips Eğrisi analizinde, nominal ücretlerin kamu müdahalesine tabi olması nedeniyle, enflasyon-işsizlik şeklinde yapılan tahmin sonuçlarının teori ile paralellik olduğu görülmüştür. Buna göre Kırgız ekonomisinde enflasyon oranı yükseldiğinde, işsizlik oranının azaldığı veya enflasyon oranı düştüğünde, işsizlik oranının arttığı gözlenmiştir.

KAYNAKÇA

BARR, N., (1994), Labor Markets and Social Policy in Central and Eastern Europe, Oxford University Press.

BRANSON, W.H., (1995), Makro İktisat teorisi ve politikası, Çev:İbrahim KANYILMAZ, Alfa Basım Yayın Dağıtım, 1.baskı, İstanbul.

BRUNO, M., (Jun.1991), High Inflation and the Nominal Anchors of an Open Economy, Princeton University, Princeton, New Jersey.

BRUNO, M. and William E.,(1998), "Inflation Crises and Long-Run Growth", Journal of Monetary Economics, Vol: 41, No: 1, pp: 3-26.

DENİZER, C., (Feb.1997), Stabilization, Adjustment and Growth Prospects in Transition Economies, Policy Research Development, The World Bank, Washington D.C.

DETHIER, J.-J., Hafez G. and Edda Z., (June: 1999) Does Democracy Facilitate the Economic Transition? An Empirical Study of Central and Eastern Europe and the Former Soviet Union, The World Bank, Washington D.C.

DORNBUSCH, R. ve FİSCHER, S., (1998), "Makroekonomi", Çev: Salih Ak, Mahir Fisunoğlu, Erkan Yıldırım, Refia Yıldırım, McGraw-Hill-Akademi, İstanbul.

ERCAN, H., (2000), Açık Ekonomi, İstikrar Tedbirleri ve Sıcak Para: Türkiye, MPM Yayınları No: 642, Ankara.

- FAN, C-M. And L-S. F., (1999), Economic Transition and Human Development, Colorado State Uni., Col.
- FERREIRA, F.H.G., (May. 1997) Economic Transition and the Distribution of Income and Weath, The World Bank, Washington D.C.
- FRISCH, H., (1989), Enflasyon Teorileri, Çev: Ertan Okatay_Arslan Yiğidim, Elif Matbaacılık, Ankara.
- GERNİ, C. and Yılmaz, S.K, (2001), A Review of Macroeconomic Stabilization Experience of Transition
- Economies: Lessons for Turkey in the Aftermath of the Recent Crises, (Yayın sürecinde olan makale), pp: 1-35.
- HİÇ, İ., (1994), "Para Teorisi ve Politikası", Filiz Kitabevi, İstanbul.
- KOİCHUEV, T., (2001), "The Economi of Kyrgyz republic on the way of reforms", Bishkek, Reform.
- KORNAİ, J., (1993), "Transformational Recession: A General Phenomena Examined Through the Example of Hungary's Development", Economie Applique, Volume: 46, No: 2, pp.181-227.
- KUŞCU, S., (2000), "OECD ve Türkiye İşgücü Piyasalarına Bir Bakış", Ekonomi Başak, Ocak-Şubat:48-54.
- KUŞKAY, S.Y., (2001), Sovyet-tipi Ekonomilerin Merkezi Plandan Serbest Piyasaya Geçiş Deneyimi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- MELO, M. de, Cevdet D., Alan G. and Stoyan T., (Oct. 1997), Circumstance and Choice: The Role of Initial Conditions and Policies in Transition Economies, International Finance Corparation, The World Bank, Washington D.C.
- MİCHALOPOULOS, C., (1999), The Integration of Transition Economies into the World Trading Sstem, Policy Research Working Paper, The World Bank, Washington D.C.
- ÖÇAL, T. ve ÇOLAK, Ö.F., (1997), "Para Banka Teori ve Politika", Gazi Kitabevi, Ankara.
- PARASIZ, İ., (1998), "Makro Ekonomi Teori ve Politika", Ezgi Kitabevi, 7. Baskı, Bursa.
- ROBINSON, W., (1993), "Summary and Synthesis, towards a Model of the Asia-Pacific Rim Success Story and the Role of Human Resourches", (ed.) Nalhiro Owaga,

Gavin W. Jones, and Jeffrey G. Williamson, Human Resources in Development along the Asia-Pacific Rim, Oxford University Press, Oxford/New York, pp: 175-209

SAVAŞ, V., (1986), Keynezyen İktisat Yıkılırken, Beta yayınları, 2 basım, İstanbul.

ÜLGENER, S.F., (1991), "Milli gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme", Der yayınları, İstanbul.

YILMAZ, Ş., (1982) Enflasyon, G.Ü Yayın No:3, Ankara.

WILLIAMSON, J. (1990), "What Washington Means by Policy Reform" (ed.) John Williamson, Latin American Adjustment: How Much Has Happened?, Washington D.C., Institute for International Economics, pp:60-61.

WYPLOSZ, C., (1999), Ten Years of Transformation: Macroeconomic Lessons, The World Bank, Washington D.C., April 28-30, 1999.

Rapor ve E-mail:

www.stat.bishkek.su, Ulusal İstatistik Enstitüsü

Kyrgyz Economi Outlook: Quarter III. 2001, Genter for Social and Economic Research in Kyrgyzstan, Bihskek 2001:19.

Key Indicators of Developing Asian and Pacific Countries, www.adb.org (Aralık 2001).

Kırgız Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Komitesi, Sayılarla Kırgızistan 2001, Bişkek, 2001.

Kyrgyzstan: The Program of Economic Stabilization for 1999-2001, www.bisnisidocigov/bisnis/country/990409kr.htm (Eylül 2001).

The National Bank of the Kyrgyz Republic, Annual Report 2000, Bishkek, 2001.